

STADENS ARENA

STADENS

Lokalisering

ARENA

och funktion

Examensarbete av Daniel Larsson

Innehåll

- 6 Förord
- 8 Sammanfattning
 - Idrott är en naturlig del i många stadsinvånarens liv, men är det en naturlig del av staden?
 - Lokalisering och funktion
 - Lokaliseringsstudie
 - Slutsats/Slutord
- 10 Inledning
 - Bakgrund
 - Problemformulering
 - Syfte
 - Avgränsning
 - Metod
- 12 Historiska lokaliseringsmönster
 - Inledning
 - Norden
 - Storbritannien
 - Sammanfattning
- 16 Central och perifer lokalisering
 - Inledning
 - Begrepp
 - Centripetala och centrifugala krafter
 - Central eller perifer lokalisering?
- 18 Arenans funktioner
- 19 Inledning
- 20 Fysiska funktioner
 - Flexibilitet och samlokalisering
 - Nya användningar, nya krav
- 21 Upplevelsemässiga funktioner
 - Arenan som ett kulturellt fenomen
 - Arenor och topofili
 - Topofili till aktivism
 - Upplevelsecentrum
- 23 Stads/regionspåverkande funktioner
 - Positiv påverkan- Arenan som mjölkko
 - Negativ påverkan – Arenan som störningsmoment
- 27 Attitydpåverkande funktioner
 - Folkhälsa, gruppdynamik, social uppfostran och integrering
- 28 Lokalisering och funktion
- 30 Tillgänglighet
 - Attraktiva lokaliseringar
 - Tillgång till rätt infrastruktur
 - Tillgänglighet i olika delar av staden

33	Utformning	46	Akalla
	Arenans utformning	50	Johanneshov
	Arkitektur	52	Kristineberg
36	Säkerhet	56	Älvsjö
	Säkerhet runt arenan	59	Förslag
	Säkerhet på arenan	60	Diskussion
38	Miljö	61	Slutsats / slutord
	Inledning	62	Notförteckning
	Miljökonsekvensbeskrivning	65	Bildförteckning
	Den miljövänliga arenan	66	Källförteckning
40	Samhällsekonomisk bedömning		Intervjuer
	Inledning		Litteratur
	Kostnader och intäkter		Övriga källor
42	Lokaliseringsstudie		
43	Inledning		
	Studieobjekt		
	Studieområden		
	Förutsättningar		

Förord

Detta examensarbete är utfört vid Institutionen för Fysisk planering på Blekinge Tekniska Högskola. Arbetet, som omfattar 20 poäng, ingår som slutkurs på det tekniska magisterprogrammet Fysisk planering.Handledare har varit Professor Anders Törnqvist.

En utredning av idrottsarenors lokalisering och funktion i stadsrummen är en svindlande stor uppgift. Naturligtvis alldeles för stor för ett halvt års studier, något jag var medveten om redan när jag formulerade programmet till detta examensarbete. Mitt intresse drev mig trots detta till att göra ett försök. Det är jag mycket glad för idag. Ämnet är oändligt fascinerande och även om jag bara har skrapat på ytan av problematiken kring arenors lokalisering och funktion i staden, och säkerligen lämnat studien med mer frågor än svar, så känner jag mig tillfreds med mitt arbete och kan med stor säkerhet utlova fortsatta fördjupningar inom ämnet i framtiden.

Tack till er alla som har bistått mig med material, tekniska hjälpmedel, ekonomiskt stöd och värdefulla diskussioner under arbetets gång.

Daniel Larsson
Stockholm november 2002

Sammanfattning

Idrott är en naturlig del i många stadsinvånarens liv, men är det en naturlig del av staden?

Många av Sveriges större arenor byggdes ursprungligen i städernas utkanter, men har med åren slukats upp av städernas utbredning och har idag ofta en halvcentral eller central lokalisering. I en tid då många av Sveriges större städer lider stor brist på centrumnära mark att exploatera känns det legitimt att ifrågasätta om arenor, som är ett mycket ytkrävande stadsbyggnadselement, verkligen hör hemma i våra städers centrum.

Jag har i denna studie frågat mig vilka funktioner arenan fyller och vilket mervärde arenor skapar för staden? Mot bakgrund av detta, var bör arenan vara lokaliserad för att kunna användas på ett optimalt sätt? Syftet är att studera och diskutera arenans lämpliga lokalisering i staden i förhållande till arenans funktioner och effekter, med målet att kunna tjäna som ett underlag vid en lokaliseringssprövning. Syftet är vidare att tillämpa underlaget i en översiktlig lokaliseringsstudie för en arena i Stockholmsområdet.

Lokalisering och funktion

Ett område i en stads centrala stadsdelar skiljer sig på många sätt från ett område i samma stads perifera stadsdelar. Detta innebär att förutsättningarna för etablering av nya arenor varierar över staden. Fördelar med centrala arenalokaliseringar är till exempel en ofta god tillgänglighet, god tillgång till befintliga servicefunktioner (hotell, restauranger mm) samt ett stort antal potentiella besökare. Anledningen till detta är att centrala delar av staden ofta har väl utbyggda trafiksystem för alla trafikslag och att dessa delar av staden oftast rymmer flest boende inom ett begränsat område. Vad som talar emot centrala arenalokaliseringar är att de ofta är rumsligt begränsade av befintlig stadsstruktur. Detta innebär att arenan och de verksamheter som uppkommer i arenans närhet har mycket liten möjlighet att expandera och att det därför kan bli omöjligt att anpassa arenaområdet och trafiksystemen efter ett ökat antal besökare. I stadens perifera delar finns generellt sett inte dessa rumsliga begränsningar, vilket innebär att det i det perifera området finns möjligheter att utveckla en etablering efter det faktiska behovet av restauranger, hotell, parkeringsplatser, trafikleder mm.

Arenor rymmer många olika funktioner, vilket innebär en stor komplexitet i planeringsarbetet. En arena kan ha mycket positiva funktioner och få många positiva effekter för sin omgivning. Det kan bland annat vara självklara fysiska funktioner som till exempel en plats där man kan bevittna ett musik- eller idrotts-evenemang eller en plats för möten mellan människor. Arenor kan även spela en stor känslö- och upplevelsemässig funktion i en människas liv. Exempelvis kan bandet som en supporter har till en arena i vissa fall vara så starkt att det påminner om det band han/hon har till sitt hem eller sin uppväxtort. Vidare kan arenor tjäna som symbol för exempelvis en stadsdel, en stad, en idrottsförenings framgång eller för vitalisering av ett bostadsområde med sociala problem. Då arenor är mycket beständiga stadsbyggnadselement finns det även många exempel på arenor som med tiden kommit att bli en sevärdhet eller ett museum. Avslutningsvis innebär evenemangen på arenorna ett ekonomiskt tillskott till staden i form av skatte- och sysselsättningseffekter.

En arena kan dock även innebära en betydande störning för sin omgivning. Sådan störning kan exempelvis ske i form av sänkta markpriser, ökade trafikmängder eller störande buller, ljus och lukter. Arenan kan även medföra en ökad oro för skadegörelse och misshandel hos de boende i det aktuella området under evenemangstillfällena.

En bra lokalisering för en funktion kan således vara en mindre bra lokalisering om man ser till en annan funktion. För att finna en lämplig lokalisering av en arena är det därför av stor vikt att man är klar över syftet med arenan. Vidare måste man identifiera de funktioner som krävs för att syftet skall kunna uppnås. Lokalisering av en arena kan diskuteras först när syftet, och därmed de nödvändiga funktionerna, är bestämt.

Lokaliseringsstudie

För att analysera och konkretisera diskussionen om arenans optimala lokalisering i staden utförs i examensarbetet en förenklad lokaliseringsstudie. En arena, i första hand avsedd för fotboll med 25 000 åskådarpplatser, studeras med fyra alternativa lokaliseringar i Stockholm, nämligen Akalla, Johanneshov, Kristineberg och Älvsjö. Studien behandlar de olika lokaliseringalternativen

utifrån ett antal olika rubriker: tillgänglighet, positiva omlandseffekter, negativa omlandseffekter, stadsbild, miljö och sammanfattande omdöme. Studien visar att alla de alternativa områdena har stora fördelar, men även vissa nackdelar. En lokalisering i Akalla skulle troligtvis leda till positiva effekter för Akalla bostadsområde. Samtidigt innebär läget och den bristfälliga kollektivtrafiken att en i sammanhanget stor andel av arenans besökare skulle välja att färdas med bil till och ifrån arenan, vilket är negativt ur miljösynpunkt. Johanneshov är den mest tillgängliga platsen, men samtidigt den till ytan minsta och därför den minst flexibla. Vidare är Kristineberg den troligtvis bästa lokaliseringen om det högst prioriterade kriteriet är en föreningsneutral arena, men det skulle troligtvis vara mycket svårt att anlägga en fullt funktionell koppling mellan arenan och de omkringliggande trafiklederna. Slutligen är Älvsjö den största av studieområdena, men studieområdet kräver stora infrastrukturinvesteringar för att få en tillfredställande tillgänglighet för alla trafikslag.

Lokaliseringsstudien resulterar i att den enligt min mening mest lämpliga lokaliseringen är Älvsjö. I Älvsjö finns det en god möjlighet att anlägga en modern, säker och flexibel arena i ett för alla trafikslag mycket tillgängligt område. Detta förutsätter dock att tunnelbanelinje 19 till Hagsätra byggs ut med en station i den nya arenans närhet.

Slutsats/Slutord

Lokalisering av en arena är en mycket komplex process. Frågorna som jag ställde i studien har därför inga enkla svar. Tydligt är dock att arenan har många funktioner som skapar ett mervärde till staden. Tydligt är även att lokaliseringen påverkar arenans funktioner och att detta mervärde således är lägesberoende. Vissa viktiga lokaliseringsparametrar kan även lyftas fram. Till exempel att en arenas lokalisering i första hand bör optimeras efter dess potentiella besökare, med stor hänsyn till omkringliggande bostadsbebyggelse och att hänsyn skall tas till att arenalokaliseringen kan komma att påverka andra verksamheters lokalisering, gatu- och trafikmönster samt fastighetsvärden. Dessa kriterier är dock mycket generella. Vilka kriterier som är viktigast varierar med den unika arenans syfte och arenans läge i staden. Det är min förhoppning att detta examensarbete skall inspirera till diskussion och bringa viss klarhet i planeringsproblematiken kring arenor.

*Bild 1
Derby på Nya Ullevi*

Inledning

Bakgrund

Idrotten och den idrottsliga aktiviteten har under 1900-talet utvecklats till ett av de mest kraftfulla kulturella fenomenen i det västerländska samhället. Alla individer har vid något tillfälle varit i kontakt med idrott, antingen som deltagare, åskådare eller åhörare, på plats eller genom TV- och radiosändningar. I vissa regioner har idrotten till och med ärvt den roll som religionen spelat under tidigare århundraden. Arenorna har blivit dagens kulturtempel, 2000-talets kyrkor.¹ Idrott och idrottsindustri har blivit en inte helt oviktig samhällsekonomisk faktor.

Samtidigt upplever Sveriges större kommuner ett hårt tryck från byggmarknaden och det är framför allt de centrala delarna av städerna som är attraktiva. Det är där folk vill bo och arbeta. Detta har fått till följd att centrala industriområden och hamnanläggningar har fått flyttas ut till städernas förorter, till mindre attraktiv mark, för att ge plats för nya moderna kontor och bostäder. Nu börjar den före detta hamn och industrimarken att bli färdigbyggd och det är dags att vända exploateringsögonen åt ny eventuellt tillgänglig mark. Det har blivit dags att syna de större idrotts- och evenemangsarenorna.

Var bör de vara lokaliserade? Hör arenor hemma i stadens centrala delar? Vad skapar arenorna för mervärde för staden? Vilka fördelar och nackdelar finns med en central respektive perifer placering? Vilken verksamhet rymmer och vilka funktioner fyller arenan och är dessa så betydelsefulla att man med stadens goda samvete kan legitimera en placering på stadens mest värdefulla mark? Många av Sveriges större arenor byggdes ursprungligen i stadens utkant, men har av tiden slukats av stadens utbredning och ligger nu i halvcentrala och centrala delar av staden. Man bör fråga sig varför man en gång valde att lokalisera arenorna i stadens utkant och bör de nu flyttas ut för att frigöra mark för mer inkomstbringande verksamheter?

Problemformulering

Arenans roll i staden är mycket komplex. För att kunna ta ställning till om en unik arena är lämpligt lokaliserad i staden måste man undersöka vilka funktioner arenan genom sin utformning

och lokalisering fyller. Ofta har arenan en mängd olika sorters användningar som i sig inte är kopplade till varandra, men som utnyttjar samma förutsättningar vilka skapats genom arenans läge, utformning och historia.

Vilka funktioner fyller och vilket mervärde skapar arenan för staden? Mot bakgrund av detta, var bör arenan vara lokaliserad för att kunna användas på ett optimalt sätt?

Syfte

Syftet är att studera och diskutera arenans lämpliga lokalisering i staden i förhållande till arenans funktioner och effekter, med målet att kunna tjäna som ett underlag vid en lokaliseringsprövning. Syftet är vidare att tillämpa underlaget i en översiktlig lokaliseringsstudie för en arena i stockholmsområdet.

Avgränsning

När jag använder begreppet arena menar jag ett geografiskt avgränsat område som inrymmer en eller flera ytor för idrottslig utövning och som dessutom har en omfattande åskådarakapacitet.

Inom den internationella litteraturen i ämnet görs en tydlig uppdelning mellan begreppet "arena" och "stadion". Farmer m.fl. definierar skillnaden på de två uttrycken.² Ett stadion är enligt Farmer m.fl. en ensyftesanläggning av utomhuskaraktär som inrymmer minst 40 000 åskådare, medan en arena definieras som en flatgolvs inomhusanläggning som rymmer 10 000 - 25 000 åskådare. I denna rapport kommer jag inte att hålla mig inom dessa begreppsramar utan kommer att använda båda dessa begrepp synonymt inom ovanstående definition.

Studien avgränsas vidare till att innefatta de frågeställningar som definieras under rubriken problemformulering.

Metod

Arbetet börjar med breda litteraturstudier i ämnet "arenan och staden". Studierna kompletteras med intervjuer med experter inom följande områden: arenornas uppförande, lokalisering, utformning, drift, ekonomi och säkerhet, för att mynna ut i en problemanalys.

Problemanalysen konkretiseras sedan genom en studie av fyra alternativa lokaliseringar till en ny stor idrottsarena i Stockholm.

Som avslutning diskuteras kopplingen mellan en arenas funktioner och lokalisering.

*Bild 2
Hammarby sjöstad*

